

CONCEPTUL INTERPRETAREA NORMELOR JURIDICE ÎN PROCESUL DE APLICARE A DREPTULUI

Alexandru CUZNEȚOV,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

REZUMAT

Un procedeu nu mai puțin important la aplicarea dreptului este și explicarea sau tălmăcirea conținutului normei juridice. În caz contrar, putem să fim în situația aplicării eronate a acesteia, cu urmări sociale deosebit de grave, cum ar fi: tragerea la răspundere penală pe un nevinovat, distrugerea unor raporturi juridice patrimoniale sau personale nepatrimoniale etc.

Cuvinte-cheie: interpretarea dreptului, aplicarea dreptului, stat de drept, proces de aplicare a dreptului, realizarea dreptului, clasificările interpretării.

SUMMARY

A process not least the application or interpretation of the law and explain its content, otherwise we can be misleading when applying it with very serious negative social consequences such as drawing an innocent criminal liability, destruction of relationships personal property or non-property businesses, etc.

Key-words: interpretation of the law, law enforcement, rule of law, law enforcement process, the realization of the right classifications interpretation.

La aplicarea dreptului, în etapa alegerii normei juridice, destul de actuală devine explicarea sensului și a conținutului acestei norme juridice. În caz contrar, ea poate fi aplicată greșit, cu toate urmările sociale negative ce survin: pedepsirea nevinovatului, eliberarea infractorului de răspundere, distrugerea raporturilor patrimoniale, deja stabilite etc. Și invers, alegerea exactă a normei juridice după conținut și sens, aplicarea ei autoritară vor duce la sistematizarea relațiilor sociale corespunzătoare, la dezvoltarea lor inevitabilă. Interpretarea normelor juridice se cunoaște ca activitate a organelor statale, organizațiilor obștești, a persoanelor cu funcție de răspundere, cetățeni, privind explicarea sensului și a conținutului normelor juridice.

Însuși termenul „interpretare” vine de la latinescul *interpretatio*, care este polisemantic sensuri. Interpretarea este o acțiune complexă care depășește domeniul dreptului. *A interpreta* – înseamnă a da un anumit înțeles, o anumită semnificație unui lucru sau, într-un alt sens, a comenta și a explica un text vechi (cum sunt, de exemplu, textele *Bibliei*). *A interpreta* – înseamnă, de asemenea, a reda prin mijloace adecvate conținutul unei opere muzicale, dramatice, literare sau a juca un rol într-o piesă, într-un film, a executa o bucată muzicală etc.¹. Sigur, una este interpretarea unei inscripții istorice de pe o tăbliță de ceramică ca să poți scrie „Istoria începe la Sumer”² și alta este interpretarea rolului lui Jean Valjean din *Mizerabilii* lui V.Hugo. În primul caz, interpretarea presupune rigurozitate științifică prin care se stabilește cu exactitate adevărul istoric. În al doilea caz, interpretarea presupune creativitate, nuanțare, artă și, până la urmă, diferențiere de la un interpret la altul³.

În domeniul juridic, interpretarea este operația logică care precede aplicarea regulii abstracte la cazul concret de către organul competent. Dacă un organ de stat trebuie să aplice dreptul, se impune, în mod necesar, ca el să interpreteze normele aplicabile. Interpretarea, după Hans Kelsen, este „un proces intelectual care însoțește obligatoriu procesul de aplicare a dreptului în progresia sa de la un grad superior

la un grad inferior”, în care organul de aplicare a dreptului trebuie să rezolve problema „de a ști care este conținutul pe care trebuie să-l dea normei individuale prin deducerea din norma generală legislativă în aplicarea ei la o speță concretă”. Norma individuală se prezintă ca un act jurisdicțional sau ca o decizie administrativă⁴. Orice regulă de drept este necesar să fie interpretată în același sens, care îi determină în mod exact conținutul, semnificația, condițiile de aplicare. În fapt, se vorbește de interpretare, mai ales atunci când o regulă nu este clară sau când urmează să se aplice la cazuri care nu sunt în mod exact cele vizate de textul legii⁵.

În sec.XVIII, în scopul de a preveni ilegalitatea acțiunilor judecătorilor și a persoanelor cu funcție de răspundere, ideologii susțineau concepția privind inadmisibilitatea interpretării legilor „clare”, în sensul că interpretarea necesită a fi efectuată numai în privința legilor neclare. Iar în cazul în care normele juridice se anunțau ca fiind clare, interpretarea era interzisă completamente. „S-a zis cu Codul meu!”, a exclamat Napoleon Bonaparte, când a aflat că a apărut primul comentariu la Codul său. Din punctul de vedere al lui Napoleon, legea trebuia să fie clară, exactă, omogenă; interpretarea legii – înseamnă denaturarea sa⁶. „Prin permiterea interpretării, ignoranța chiar și răutatea poate să pricinuiască cetățenilor un rău enorm...”, scria, în acest sens, profesorul Universității din Moscova L.Țvetaev⁷. Toate acestea ne demonstrează că legiuitorul era ferm convins în ireproșabilitatea sa, în ce privește exprimarea voinței sale.

Fiind stabilită această situație, în sec.XIX legiuitorul de la o extremă trece la o altă extremă. Noua concepție se bazează pe faptul că, oricât de bine intenționat și de clarvăzător ar fi legiuitorul, el nu poate să prevadă toate situațiile, toate dificultățile susceptibile să apară din aplicarea textului pe care îl edictează. S-a emis opinia că efortul considerabil al redactorilor Codului civil german (1900), care au pretins să facă o operă științifică, în sensul că ei au încercat să alcătuiască un inventar detaliat de soluții, a însemnat un faliment, care a servit drept avertisment redactorilor Co-

dului civil federal elvețian (1912). Drept urmare, art.1 din acest Cod acordă expres puteri foarte largi judecătorului, atunci când nici legea, nici cutuma nu rezolvă problema ridicată de proces. Concepția din urmă a fost susținută, în mod cert, și de redactorii Codului civil francez, în special ai Codului lui Napoleon. Ei au înțeles să nu-i dea judecătorului posibilitatea de a aplica doar cadrul normativ, stabilit de legiuitor, care îl obliga să urmeze strict principiile generale. Dacă juristul se mulțumește să aplice, pur și simplu, o regulă clară la o situație tranșată direct de legiuitor, este evident că el nu joacă nici un rol creator. Un asemenea rol începe din moment ce este vorba de a adapta textul la un caz concret neprevăzut. Sau, mai mult, atunci când el trebuie să dea unui text imprecis sau incomplet o interpretare clară sau chiar mai largă. Ideea este dusă și mai departe: „S-ar putea afirma, fără prea multă exagerare, că orice interpretare adevărată este crearea unei noi reguli de drept”⁷⁸. Giorgio del Vecchio, referindu-se la noțiunea de interpretare, precizează că pentru a se ajunge la o justă aplicare a dreptului, trebuie ca interpretul să-i caute interesul intrinsec, adică să nu se oprească la litera legii, ci să-i descopere „înțelesul propriu, spiritul ei”. Același autor consideră că „ar fi o greșală să credem că înțelesul normei juridice e limitat de intenția autorilor săi”. Adeseori, înțelesul propriu al normei depășește intenția celor care au formulat-o, fiindcă „principiile juridice au, din punct de vedere logic, o valoare și o eficacitate care de multe ori nu poate fi prevăzută în momentul primei lor formulări”. În ce privește libertatea de interpretare, Giorgio del Vecchio atenționează că „întotdeauna s-a recunoscut o oarecare latitudine voinței prudente a judecătorului”⁷⁹.

Dacă în cazul stabilirii înțelesului normei de drept lacunare, imprecise, incomplete, obscure, este vorba de interpretarea ei, atunci în cazul în care regula de drept lipsește, interpretarea nu mai are obiect. Și totuși, judecătorul trebuie să soluționeze speța. În sistemul nostru de drept, ca și în cel francez și, în general, în dreptul continental, judecătorul nu poate în nici un caz refuza să judece, invocând tăcerea, obscuritatea sau insuficiența legii. În acest caz, profesorul Gh.Avornic consideră că este vorba de „interpretarea dreptului” sau, mai exact, de găsirea unei soluții ce ar decurge din principiile generale ale sistemului de drept și din echitate¹⁰.

Așadar, noțiunea de interpretare, care privește atât operația logică în sine, cât și libertatea interpretului, este fluctuantă în timp și nu mai puțin în spațiu¹¹. Este ceea ce va rezulta din expunerea formelor de interpretare, mai ales a metodelor de interpretare.

Profesorul S.A. Komarov folosește termenul „tălmăcire” în trei sensuri diferite, dar legate între ele, și anume:

- în primul rând, prin „interpretare” autorul înțelege lămurirea sensului și a conținutului normei juridice de către persoana care o aplică (interpretarea după procedeu);
- în al doilea rând, „interpretare” se numește adoptarea actelor de către organele de stat și expunerile anumitelor persoane cu scopul de a explica conținutul normei juridice;
- în al treilea rând, „interpretare” înseamnă tălmăcire, adică explicarea coraportului dintre volumul normei juridice interpretate (în sensul adevărat) și volumul textului ei¹².

Ar mai putea fi aduse multe definiții și accepțiuni ale categoriei de interpretare (tălmăcire) a dreptului expuse atât în literatura ex-sovietică sau din spațiul țărilor ex-socialiste, cât și în cea din țările Occidentului. Profesorul Gh.Avornic

completează șirul lor cu propria definiție, la care ne alăturăm, conform căreia: *prin interpretare a normelor de drept se înțelege o fază a procesului de aplicare a dreptului prin care se are în vedere un proces intelectual îndreptat la stabilirea exactă a sensului și conținutului normelor de drept supuse interpretării cu ajutorul unui mecanism (un ansamblu de metode și procedee) special investit pentru aceasta*¹³.

De asemenea, trebuie de menționat că în literatura juridică există două căi separate de cercetare a acestui fenomen, și anume: *una statică și alta dinamică*. Cea statică are la bază în calitate de valoare supremă a realității juridice stabilitatea și permanența dreptului (aici interpretatorul nu trebuie să schimbe sensul dat de legiuitor), pe când cea dinamică are drept obiectiv apropierea maximală a interpretatorului de viață, de realitate, iar, în caz de necesitate, să facă corectările și adaptările respective.

Literatura juridică rusă de până la anul 1917, în ce privește metodele de interpretare, atrăgea în special atenție interpretării gramaticale și logice, aliniind la aceste două metode interpretarea sistematică și istorică¹⁴. De menționat totuși că paternitatea elaborării acestor metode aparține lui Friedrich Karl von Savigny (1779-1861), fondatorul Școlii dreptului istoric. Astfel în lucrarea sa asupra „metodei” el propune patru metode de interpretare: gramaticală, logică, sistematică și istorică. La acestea se adaugă metoda teleologică, elaborată în Germania la începutul sec.XX-lea¹⁵. Teoria actuală a dreptului examinează toate patru metode de bază: *gramaticală, sistematică, istorică, logică* (în prezenta lucrare nu se pune ca scop examinarea detaliată a tuturor metodelor și formelor de interpretare a normelor juridice, ele cu o deosebită minuțiozitate trebuie cercetate în alte lucrări).

Interpretarea gramaticală constă, în primul rând, în explicarea textului, formelor gramaticale (numărul, genurile, terminațiile, chiar și semnele de punctuație). Importanța semnelor de punctuație o demonstrează cunoscuta expresiune, al cărei sens depinde de semnele de punctuație, și anume, de virgulă, de locul unde va fi pusă ea: „казнить нельзя помиловать” (executarea nu grațierea). În al doilea rând, lămurirea expresiilor verbale, a terminologiilor și, în primul rând, explicarea termenilor, de exemplu „stat de drept”, „uzurpare” etc. În al treilea rând, formele specifice de exprimare a dispozițiilor juridice: în loc de formele concrete se folosesc formele infinite. În al patrulea rând, se explică structurile morfologice și sintactice, de exemplu, când se vorbește despre „cetățean”, se înțelege că este vorba despre cetățeanul Republicii Moldova, iar când se vorbește „fiecare” (fiecare are dreptul...), atunci se înțelege că este vorba despre cetățeanul Republicii Moldova, cetățeanul străin și apatrid.

Interpretarea gramaticală, ca și orice altă metodă de interpretare, se bazează pe logică, deoarece gândirea este imposibilă fără logică. Aceasta a și determinat apariția în literatura de specialitate, din anii 50 ai sec.XX a unor viziuni prin care se nega interpretarea logică independentă. Totuși, majoritatea savanților teoreticieni au evidențiat interpretarea logică ca o metodă independentă¹⁶.

Interpretarea logică. Acest mijloc al interpretării presupune folosirea legilor logicii formale pentru înțelegerea sensului, conținutului, normei juridice, coraportul ei cu alte norme juridice. În procesul dat, trebuie de inclus regula operării cu noțiunile, pentru a forma o opinie corectă, a formula concluzii. Desigur, nu sunt admisibile concluzii eronate,

care pot să denatureze aplicarea dreptului. Spre regret, în istoria sistemului de drept modern, aceasta a avut loc, atunci când se ducea lupta pentru putere etc. Astfel, în fosta Uniune Sovietică, în procesul colectivizării de la sfârșitul anilor '20 - începutul anilor '30 ai sec.XX, pentru a „motiva” strămutările țăranilor înstăriți, acestora li se înaintau învinuiri în baza art.107 din Codul penal al RSSFR – „responsabilitatea penală pentru speculație”, ce prevedea responsabilitatea pentru procurarea și revânzarea proprietății în scop cupidant¹⁷. În acele circumstanțe, se trăgea concluzia că dacă la țăran se găseau rezerve de grâne (pe care, de fapt, el ținea pentru semănătură, sau acestea erau resturile roadei etc.), atunci aceasta se considera tentativă la speculație, adică pregătirea de speculație cu scop cupidant. În cele din urmă, s-a demonstrat că întreaga colectivizare vizată reprezenta nu altceva decât „genocid” împotriva propriului popor, act ce necesita o oarecare argumentare juridică.

Destul de des, norma juridică se formulează, în așa fel încât se stabilesc excepții de la regula de bază; în acest caz, analiza logică trebuie să fie direcționată la elucidarea acestor excepții. Metoda logică a interpretării duce, cele din urmă, la identificarea volumului interpretării – ea poate fi nemijlocită sau extensivă, sau restrictivă (pe care le vom dezvolta în altă secțiune).

Interpretarea sistematică. Fiecare normă juridică trebuie să fie examinată din punctul de vedere al legăturii cu tot sistemul prevederilor juridice. Cum se mai remarcă în literatura juridică, chiar normele juridice noi dezvoltă legile deja existente și a înțelege cum și de ce ele le substituie reprezintă o activitate importantă a celui ce aplică dreptul. La interpretarea sistematică se mai referă identificarea locului normei juridice în sistemul altor norme juridice. De exemplu, presupunem că, făcând analiza Constituției unui stat oarecare, evidențiem că judecătoriile locale nu se găsesc în capitolul „Puterea judecătorească” al Constituției. Ar însemna aceasta că categoria respectivă de instanțe judecătorești nu se atribuie la puterea judecătorească? Interpretarea sistematică, în cazul dat, permite a trage asemenea concluzii și, corespunzător, a face observații critice¹⁸.

Interpretarea istorică. Reprezintă un proces analitic, când norma se examinează cu luarea în calcul a acelei situații istorico-politice, în care ea a fost emisă. Concomitent, are loc suprapunerea normei cu situația existentă. Este corect că, pentru a cunoaște în deplinătate norma juridică, este necesar a cunoaște cum ea s-a născut, s-a dezvoltat. Aceasta nu înseamnă însă că interpretarea istorică poate să denatureze aplicarea normei sau îndeobște poate opri procesul de aplicare a dreptului. Desigur că nu. Dar cunoștințele istorice permit aplicarea rațională, justă, motivată, legală a dreptului, adică cu respectarea tuturor principiilor realizării dreptului.

Pe lângă aceste patru interpretări „tradiționale”, S.S. Alekseev consideră necesar a pune în *interpretarea special-juridică*¹⁹. La această interpretare, autorul atribuie cercetarea mijloacelor tehnico-juridice și a procedeele de exprimare a voinței legiuitorului. Interpretarea deschide conținutul termenilor juridici, al construcțiilor dreptului etc., ce destăinuie sensul normei în general.

Subiecții interpretării pot fi organele statale special împuternicite (instanțele de judecată, în primul rând), organele ce ele înseși au emis această normă juridică (dacă ele au împuterniciri la interpretarea oficială). În această ipostază apare întrebarea: dar individul, poate fi el subiectul interpretării?

Da, pentru sine, pentru explicarea sensului și conținutului normei juridice – poate. Dar interpretarea normei juridice efectuată de persoană nu este oficială, nu este obligatorie, cu toate că poate fi folosită pentru inițiativa de creare a dreptului și a altor acțiuni active în sfera juridică. Comentariile savanților, ce însoțesc codurile, alte acte normativ-juridice, reprezintă o interpretare importantă, autoritară, dar concomitent și neoficială.

Folosirea tuturor metodelor pentru interpretarea conținutului normelor alese preliminar ne determină să **formulăm unele concluzii**, ce pot fi incluse în trei grupe:

1. a) sensul veridic al normei și formularea ei nemijlocită – coincid; b) sensul veridic al normei este mai îngust decât sensul nemijlocit al textului normei; c) sensul veridic este mult mai larg decât exprimarea lui textuală;

2. a) există o interpretare specială a normei alese de către alți subiecți; b) interpretarea specială a normei nu este, dar există explicarea ei, dată în legătură cu rezolvarea cazului analogic; c) nici o explicație, în ce privește sensul normei, nu există;

3. a) norma este aplicabilă la situațiile stabilite și le cuprinde totalmente; b) norma este aplicabilă la stările de fapt, dar este necesar de efectuat concretizarea ei; c) nici o normă nu este aplicabilă la o situație faptică concretă (nu este normă).

Cu certitudine, fiecare concluzie prezentă într-o grupă se combină cu concluziile din altă grupă. De aici, în practica aplicării normelor juridice, apar o sumedenie de situații complicate, pentru a căror soluționare deseori nu găsim răspunsul legiuitorului.

Note:

¹ *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei RSR, București, 1975, p. 436.

² Kramer S.N., *Istoria începe la Sumer*, Editura Științifică, București, 1962.

³ Avornic Gheorghe, *Teoria generală a dreptului*, Cartier, Chișinău, 2004, p. 433.

⁴ Kelsen Hans, *Théorie pure du droit*, Dalloz, Paris, 1962, p. 452.

⁵ Weill Alex, *Droit civil. Introduction générale*. Troisième édition, Dalloz, Paris, 1973, p.173; în Avornic Gheorghe, *op.cit.*, p. 434.

⁶ Лазарев В.В., *Применение советского права*, Татполиграф, Казань, 1972, с. 69.

⁷ Цветаев Л., *Начертание теории законов*, Москва, 1816, с. 57.

⁸ Avornic Gheorghe, *op.cit.*, p. 434.

⁹ Giorgio del Vecchio, *Lecții de filozofie juridică*, Europa Nova, București, 1992, p. 14, 207; Avornic Gheorghe, *op.cit.*, p. 434.

¹⁰ Avornic Gheorghe, *op.cit.*, p. 435.

¹¹ Popa N., *Teoria generală a dreptului*, Actami, București, 1998, p. 258-263; Avornic Gheorghe, *op.cit.*, p. 434.

¹² Комаров С.Ф., *Общая теория государства и права*, Юрайт, Москва, 1998, с. 230.

¹³ Avornic Gheorghe, *op.cit.*, p. 435.

¹⁴ Венгеров А.Б., *Теория государства и права*, Новый юрист, Москва, 1998, с. 536.

¹⁵ Avornic Gheorghe, *op.cit.*, p. 440.

¹⁶ Лазарев В.В., *op.cit.*, p. 71.

¹⁷ Решетов Ю.С., *Реализация норм советского права*, Изд. Казанского Унив., Казань, 1989, с. 78.

¹⁸ Венгеров А.Б., *Теория государства и права*, Новый юрист, Москва, 1998, с. 538.

¹⁹ Алексеев С.С., *Общая теория социалистического права*, вып.III, Свердловск, 1965, с.192-196.